

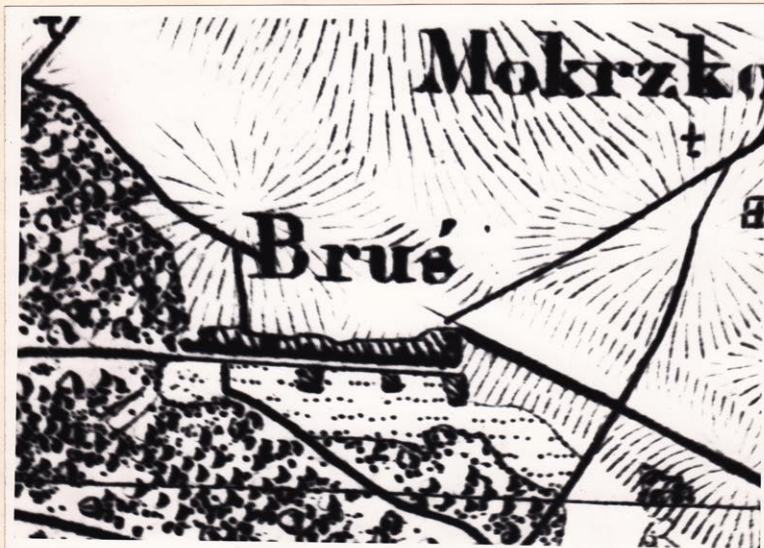
POLITECHNIKA KRAKOWSKA
WYDZIAŁ ARCHITEKTURY
INSTYTUT URBANISTYKI I PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

K A T A L O G
ZABYTKOWYCH PARKÓW I KOMPOZYCJI KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA KIELECKIEGO

B R U S gm. Jędrzejów

Kierownictwo naukowe:
doc.dr hab.arch. Janusz Bogdanowski
Opracowanie: mgr Wanda Genga
Współpraca: mgr arch. Ludmiła
Flagorowska

Kraków 1972

BRUS - Fragment Topograficznej Karty Królestwa
Polskiego - 1839 r.

B R U S

powiat : Jędrzejów

park podworski

własność prywatna

Jest to mała wieś położona we wschodniej części powiatu, na północny wschód od Jędrzejowa, w odległości około 2 km na południowy zachód od wsi Nokrako Dolne i rzeki Nidy, połączona trzeciorzędowymi drogami komunikacyjnymi i drogami śródlęsnymi z sąsiednimi wsiami Gozna i Wygoda.

Miejscowość usytuowana na terenie o skłonie południowym, oddzielona jest od wsi Gozna podmokłymi łąkami i kompleksem stosunkowo młodego lasu sosnowego.

Założenie podworskie położone jest w części północno-zachodniej wsi przy drodze biegnącej w kierunku północno-zachodnim wierzchołkami wznieść i północnym obrzeżem wielkiego kompleksu leśnego, prostopadle do szosy Jędrzejów - Kielce.

Zespół podworski o powierzchni około 1 ha składa się z :

- budynku mieszkalnego / prawdopodobnie wiek XIX/XX/
- części parkowej otoczonej spłeterem drzew
- ogrodu gospodarczego
- zagród i upraw, które pewnie stanowiły przypuszczalnie zaplecze gospodarcze dworu.

I. Dane historyczne

- 1827 - folwark Bruss / Brus / należał do folwarku i wsi Mokraso Dolne, było tu 19 domów, 109 mieszkańców. Nazwa pochodzi być może od kamienia do ostrzenia narzędzi. Zachowała się w miejscach, gdzie wyrąbowano lasy.
- 1839 - miejscowość oznaczona na mapie. Układ dróg jak obecnie. Zakłócenie nie oznaczone
- 1945-1967 - użytkownik : szkoła podstawowa, obecnie własność prywatna

Dane według :

- Topograficzna Karta Królestwa Polskiego 1839
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego t. I. W-wa 1880 r.

II. Opis stanu obecnego

1. Położenie i ogólny układ kompozycyjny

Całość zamknięta w regularnym prostokącie o boku 80 x 120 m, usytuowanym dłuższym bokiem w kierunku wschód - zachód. Bok zachodni i północny oparte o drogi przecinające się pod kątem prostym.

Narożnik północno - zachodni ścięty z figurą r 1918.

Wzdłuż obu dróg fragmenty ogrodzenia i przetrzynany nieco szpaler akacji i kasztanów, gdzieś niegdyś greby.

Centrum założenia stanowi budynek dworu z głównym wejściem

ciem od czoła budynku od strony północnej. Drugie wejście ogrodowe usytuowane jest od strony wschodniej. Od tej strony poza granicą parku rozciąga się stary sad. Od strony południowej na osi podłużnej budynku znajduje się studnia, obok nowy, murowany budynek gospodarczy. Od strony zachodniej pomiędzy budynkiem i szpalerowym szpalerem drzew - ogór uprawowy. Wąska ścieżka wzdłuż ogrodzenia od strony południowej prowadzi do drogi. Pomiedzy obu szpalerami przydrożnymi w wewnętrznym wspomnianie już wydzielone zagrody.

2. Opis elementów układu

Centrum kompozycji parkowej o powierzchni niewiele przekraczającej 0,5 ha stanowi budynek mieszkalny murowany, parterowy, na rzucie prostokąta.

Dawny wjazd do parku usytuowany prawdopodobnie od strony północnej uderzał skośnie w czoło budynku - otwierając widok na przestrzenne wnętrza parkowe zaakcentowane wielopięnną tują i okazałą brzozą. Na osi ogrodowej elewacji budynku grupa wielkich drzew usytuowanych w formie altany/jesion, lipa, grab/ wydziela jednorodne wnętrza jakby mniejszy nieco półotwarty aneks.

Ściany wnętrza stanowi obiegający granicę parku nieregularny szpaler drzew złożony z ~~z~~ od strony północnej z skacji, od strony wschodniej i południowej z starych grabów i nielicznych kasztanów. Swobodnie ukształtowana kępa krzewów / śnieguliczka / wzmacnia szpaler od strony północnej, od drogi.

III.

Wstępna analiza stylistyczna i ocena kompozycji

Założenie w obecnym układzie datować można na początek XX wieku, niemniej z wieku grabów, które należy ocenić na około 150 - 200 lat wnioskować należy, że założenie istnieje wcześniej i w swej początkowej formie miało identyczny zasięg.

Prostota i jasność kompozycji wskazują na świadomą myśl kompozycyjną. Jest to ogród w typie "ogrodu włoskiego" wirydażowego, z jednym wnętrzem panujący w XVI-XVII wieku adaptowany przez lokalną tradycję.

Na układ ten nałożono elementy parku krajobrazowego. Przez skierowanie osi widokowej od wjazdu w głąb wnętrza parkowego uzyskano wrażenie swobody układu i przestrzenności

IV.

Wytyczne konserwatorskie

1. Stan zachowania obiektu

Budynek mieszkalny zamieszkały w stanie nadającym się do remontu. Drzewostan w dobrym stanie, wnętrza parkowe czytelne dobrze utrzymane.

2. Zagrożenia

Obecny użytkownik obiektu nie jest zainteresowany w użytkowaniu obiektu jako całości. Istniejące środkiem parku ogrodzenie automatycznie dzieli obiekt

na części poddane różnej eksploatacji i w konsekwencji częściowej szybkiej dewastacji.

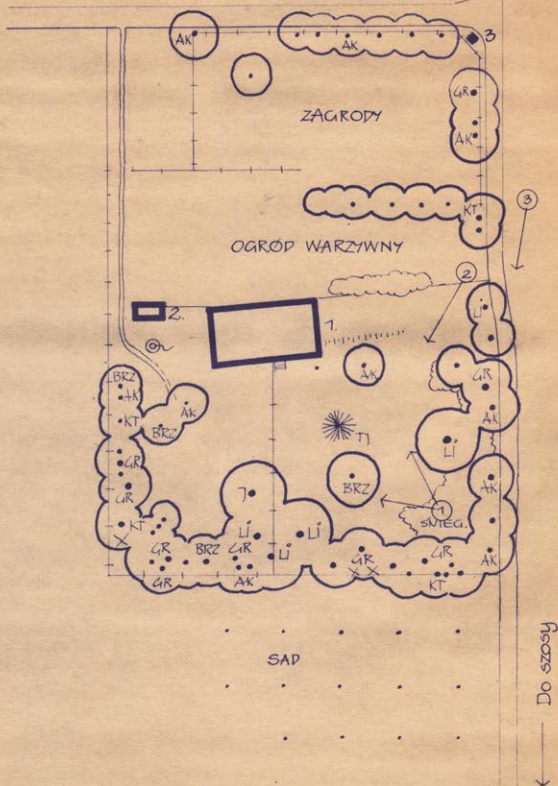
3. Wytyczne, odnośnie ochrony i zabezpieczenia

Budynek dworu należy poddać remontowi jako centrum kompozycji. Skłonić obecnego użytkownika do opieki nad parkiem jako całością, dla utrzymania go w stanie istniejącym

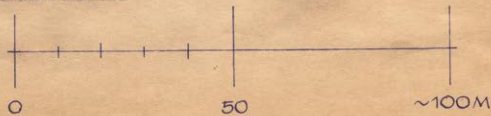
Wg. stanu z roku 1971

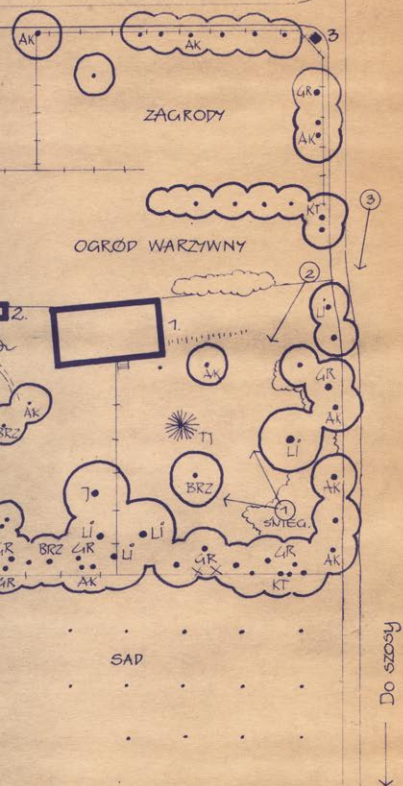
Opracowała :

mgr Wanda Genga

wg. stanu z 1971 roku,

- Skarpy
- Groble
- Stawy
- Rowy
- Zadrzewienia pojedyncze i grupowe
- Krzewy
- Ogrodzenia
- Drogi, ścieżki i ich ślady
- Istniejąca zabudowa
- Kierunek i kolejność zdjęć fotograficznych

1. Budynek mieszkalny stary
2. Budynek gosp. nowy
3. Figura z 1918 R

- AK Akacja
- BRZ Brzoza
- GR Grab
- TJ Jesion
- KT Kasztan
- TJ Tuja

 Pojedyncze drzewa i grupy drzew ważne kompozycyjnie

 Zarys wnętrza kompozycyjnych

 Charakterystyczne ciągi alejowe i śpialery

 Kierunki widokowe

 Zakres ochrony ścistej

 Zakres ochrony częściowej

 Skarpy
Grobie

 Stawy
Rowy

 Zadrzewienia
pojedyncze i grupowe

 Krzewy
Ogrodzenia

 Drogi, ścieżki
i ich ślady

 Istniejąca
zabudowa

 Kierunek i kolejność
zdjęć fotograficznych

1. Budynek mieszkalny stary
2. Budynek gosp. nowy
3. Figura z 1918 R.

AK Akacja
BRZ Brzoza
GR Grab
J Jesień
KT Kasztan
TJ Tuja

wg. stanu z 1971 r.

50

~100M

Fot.1. - widok dworu od strony parku

BRUS

Fot.2. - widok wnętrza parkowego od strony wjazdu

BRUS

Fot.3. - droga wzdłuż północnej granicy parku